

وَ لَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَ
 الطَّيْرَ وَ أَلْنَا لَهُ الْحَدِيدَ (10) أَنْ اْعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَ
 قَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَ اْعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ
 بَصِيرٌ (11) وَ لِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَ
 رَوَاحُهَا شَهْرٌ وَ أَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَ مِنَ الْجِنِّ
 مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَ مَنْ يَزِغُ مِنْهُمْ عَنْ
 أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ (12) يَعْمَلُونَ لَهُ مَا
 يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبَ وَ تَمَاثِيلَ وَ جِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَ
 قُدُورٍ رَاسِيَاتٍ اْعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَ قَلِيلٌ مِنْ
 عِبَادِيَ الشَّكُورُ (13) فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا
 دَلَّاهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةٌ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ فَلَمَّا
 خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا

لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ (14) لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي

مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَ شِمَالٍ كُلُوا مِنْ

رِزْقِ رَبِّكُمْ وَ اشْكُرُوا لَهُ بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَ رَبُّ غَفُورٌ

(15) فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَ بَدَّلْنَاهُمْ

بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتِي أُكُلٍ خَمْطٍ وَ أُثْلٍ وَ شَيْءٍ

مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ (16) ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَ

هَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ (17) وَ جَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَ بَيْنَ

الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَ قَدَرْنَا فِيهَا

السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَ أَيَّامًا آمِنِينَ (18) فَقَالُوا

رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ

أَحَادِيثَ وَ مَزَقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ

لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ (19) وَ لَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ

ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (20) وَمَا كَانَ
 لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُوْمِنُ بِالْآخِرَةِ
 مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
 حَفِيزٌ (21)

We bestowed grace aforetime on David from ourselves: "O ye mountains! Sing ye back the praises of Allah with him! And ye birds (also)! And We made the iron soft for him;- (Commanding), "Make thou coast of mail, balancing well the rings of chain armour, and work ye righteousness; for be sure I see (clearly) all that ye do." And to Solomon (We made) the wind (obedient): its early morning (stride) was a month's (journey), and its evening (stride) was a month's (journey); and We made a font of molten brass to flow for him; and there were jinns that worked in front of him, by the leave of his Lord, and if any of them turned aside from Our command, We made him taste of the chastisement of the blazing fire. They worked for him as he desired, (making) arches, images, basins as large as reservoirs, and (cooking) cauldrons fixed (in their places): "Exercise thanks sons of David, but few of My servants are grateful!" Then, when We decreed (Solomon's) death, nothing showed them his death except a little worm of the earth, which kept (slowly) gnawing away at his staff: so when he fell down, the Jinns saw plainly that if they had known the unseen, they would not have tarried in the humiliating chastisement (of their task). There was, for Saba,

~~~~~

aforetime, a sign in their home-land - two gardens to the right and to the left. "Eat of the sustenance (provided) by your Lord, and be grateful to Him: a territory fair and happy, and a Lord oft-forgiving! But they turned away (from Allah), and We sent against them the flood (released) from the dams, and We converted their two garden (rows) into "gardens" producing bitter fruit, and tamarisks, and some few (stunted) Lote-trees. That was the requital We gave them because they ungratefully rejected faith: and never do We give (such) requital except to such as are ungrateful rejecters. Between them and the cities on which We had poured our blessings, We had placed cities in prominent positions, and between them We had appointed stages of journey in due proportion: "Travel therein, secure, by night and by day." But they said: "Our Lord! Place longer distances between our journey-stages": but they wronged themselves (therein). At length We made them as a tale (that is told), and We dispersed them all in scattered fragments. Verily in this are Signs for every (soul that is) patiently constant and grateful. And on them did Satan prove true his idea, and they followed him, all but a party that believed. But he had no authority over them,- except that We might test the man who believes in the hereafter from him who is in doubt concerning it: and thy Lord doth watch over all things.

ہم نے داؤدؑ کو اپنے ہاں سے بڑا فضل عطا کیا تھا۔ (ہم نے حکم دیا کہ) اے پہاڑ،

اس کے ساتھ ہم آہنگی کرو (اور یہی حکم ہم نے) پرندوں کو دیا۔ ہم نے لوہے کو

اس کے لیے نرم کر دیا اس ہدایت کے ساتھ کہ زرہیں بنا اور ان کے حلقے ٹھیک

اندازے پر رکھ۔ (اے آل داؤدؑ)، نیک عمل کرو، جو کچھ تم کرتے ہو اُس کو میں

دیکھ رہا ہوں۔ اور سلیمانؑ کے لیے ہم نے ہوا کو مسخر کر دیا، صبح کے وقت اس کا چلنا ایک مہینے کی راہ تک اور شام کے وقت اس کا چلنا ایک مہینے کی راہ تک۔ ہم نے اُس کے لیے پگھلے ہوئے تانبے کا چشمہ بہا دیا اور ایسے جن اس کے تابع کر دیے جو اپنے رب کے حکم سے اس کے آگے کام کرتے تھے۔ اُن میں سے جو ہمارے حکم سے سرتابی کرتا اس کو ہم بھڑکتی ہوئی آگ کا مزہ چکھاتے۔ وہ اُس کے لیے بناتے تھے جو کچھ وہ چاہتا، اونچی عمارتیں، تصویریں، بڑے بڑے حوض جیسے لگن اور اپنی جگہ سے نہ ہٹنے والی بھاری دیگیں۔ اے آلِ داؤد، عمل کرو شکر کے طریقے پر، میرے بندوں میں کم ہی شکر گزار ہیں۔ پھر جب سلیمانؑ پر ہم نے موت کا فیصلہ نافذ کیا تو جنوں کو اس کی موت کا پتہ دینے والی کوئی چیز اُس گھن کے سوانہ تھی جو اس کے عصا کو کھارہا تھا۔ اس طرح جب سلیمانؑ گر پڑا تو جنوں پر یہ بات کھل گئی کہ اگر وہ غیب کے جاننے والے ہوتے تو اس ذلت کے عذاب میں مبتلا نہ رہتے۔ سب کے لیے اُن کے اپنے مسکن ہی میں ایک نشانی موجود تھی، دوباغ دائیں اور بائیں۔ کھاؤ اپنے رب کا رزق اور شکر بجالاؤ اُس کا، ملک ہے عمدہ و پاکیزہ اور پروردگار ہے بخشش فرمانے والا۔ مگر وہ منہ موڑ گئے۔ آخر کار ہم نے اُن پر بند

توڑ سیلاب بھیج دیا اور ان کے پچھلے دو باغوں کی جگہ دو اور باغ انہیں دیے جن میں کڑوے کیلے پھل اور جھاؤ کے درخت تھے اور کچھ تھوڑی سی بیریاں۔ یہ تھا ان کے کفر کا بدلہ جو ہم نے ان کو دیا، اور ناشکرے انسان کے سوا ایسا بدلہ ہم اور کسی کو نہیں دیتے۔ اور ہم نے اُن کے اور اُن بستیوں کے درمیان، جن کو ہم نے برکت عطا کی تھی، نمایاں بستیاں بسادی تھیں اور اُن میں سفر کی مسافتیں ایک اندازے پر رکھ دی تھیں۔ چلو پھر واپس راستوں میں رات دن پورے امن کے ساتھ۔ مگر انہوں نے کہا "اے ہمارے رب، ہمارے سفر کی مسافتیں لمبی کر دے"۔ انہوں نے اپنے اوپر آپ ظلم کیا۔ آخر کار ہم نے انہیں افسانہ بنا کر رکھ دیا اور انہیں بالکل تتر بتر کر ڈال۔ یقیناً اس میں نشانیاں ہیں ہر اُس شخص کے لیے جو بڑا صابر و شاکر ہو۔ اُن کے معاملہ میں ابلیس نے اپنا گمان صحیح پایا اور انہوں نے اُسی کی پیروی کی، بجز ایک تھوڑے سے گروہ کے جو مومن تھا۔ ابلیس کو اُن پر کوئی اقتدار حاصل نہ تھا، مگر جو کچھ ہوا وہ اس لیے ہوا کہ ہم یہ دیکھنا چاہتے تھے کہ کون آخرت کا ماننے والا ہے اور کون اس کی طرف سے شک میں پڑا ہوا ہے۔

تیرا رب ہر چیز پر نگران ہے۔

हमने दाऊद को अपने हाँ से बड़ा फजल अता किया था । (हमने हुक्म दिया कि) ऐ पहाड़ो, उसके साथ हम-आहंगी करो (और यही हुक्म हमने) परिन्दों को दिया । हमने लोहे को उसके लिए नर्म कर दिया इस हिदायत के साथ कि ज़िरहें बना और उनके हल्के ठीक अन्दाज़े पर रख । (ऐ आले-दाऊद!) नेक अमल करो, जो कुछ तुम करते हो उसे मैं देख रहा हूँ । और सुलैमान के लिए हमने हवा को मुसख़र कर दिया, सुबह के वक़्त उसका चलना एक महीने की राह तक और शाम के वक़्त उसका चलना एक महीने की राह तक । हमने उसके लिए पिघले हुए ताँबे का चश्मा बहा दिया और ऐसे जिन्न उसके ताबे कर दिए जो अपने रब के हुक्म से उसके आगे काम करते थे । उनमें से जो हमारे हुक्म से सरताबी करता उसको हम भड़कती हुई आग का मज़ा चखाते । वह उसके लिए बनाते थे जो कुछ वह चाहता, ऊँची इमारतें, तसवीरें, बड़े-बड़े हौज़ जैसे लगन और अपनी जगह से न हटनेवाली भरी देंगे—ऐ आले दाऊद, अमल करो शुक्र के तरीक़े पर, मेरे बन्दों में कम ही शुक्रगुज़ार हैं । फिर जब सुलैमान पर हमने मौत का फ़ैसला नाज़िल किया तो जिन्नों को उसकी मौत का पता देनेवाली कोई चीज़ उस घुन के सिवा न थी जो उसके असा को खा रखा था । इस तरह जब सुलैमान गिर पड़ा तो जिन्नों पर यह बात खुल गई कि अगर वे ग़ैब के जाननेवाले होते तो इस ज़िल्लत के अज़ाब में मुब्तला न रहते । सबा के लिए उनके अपने मसकन में ही एक निशानी मौजूद थी, दो बाग़ दाएँ और बाएँ । खाओ अपने रब का रिजक और शुक्र बजा लाओ उसका, मुल्क है उम्दा व पाकीज़ा और परवरदिगार है बख़शिश फ़रमानेवाला, मगर वे मुँह मोड़ गए । आख़िरकार हमने उनपर बन्द-तोड़

~~~~~

सैलाब भेज दिया और उनके पिछले दो बागों की जगह दो और बाग उन्हें दिए जिनमें कड़वे-कसैले फल और झाऊ के दरख्त थे और कुछ थोड़ी-सी बेरियाँ | यह था उनके कुफ़्र का बदला जो हमने उनको दिया, और नाशुक्रे इन्सान के सिवा ऐसा बदला हम और किसी को नहीं देते | और हमने उनके और उन बस्तियों के दरमियान, जिनको हमने बरकत अता की थी, नुमायाँ बस्तियाँ बसा दी थीं और उनमें सफ़र की मसाफ़तें एक अंदाज़े पर रख दी थीं | चलो-फिरो इन रास्तों में रात-दिन पूरे अम्ल के साथ | मगर उन्होंने कहा, “ऐ हमारे रब, हमारे सफ़र की मसाफ़तें लम्बी कर दे |” उन्होंने अपने ऊपर जुल्म किया | आखिरत हमने उन्हें अफ़साना बनाकर रख दिया और उन्हें बिल्कुल तितर-बितर कर डाला | यक़ीनन इसमें निशानियाँ हैं हर उस शख्स के लिए जो बड़ा साबिर व शाकिर हो | उनके मामले में इबलीस ने अपना गुमान सही पाया और उन्होंने उसी की पैरवी की, बजुज़ एक थोड़े-से ग़रोह के जो मोमिन था | इबलीस को उनपर कोई इक़तिदार हासिल न था, मगर जो कुछ हुआ वह इसलिए हुआ कि हम यह देखना चाहते थे कि कौन आख़िरत का माननेवाला है और कौन उसकी तरफ़ से शक में पड़ा हुआ है | तेरा रब हर चीज़ पर निगराँ है |